

כה, ז

ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים
מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: בן מאה כנן שבעים וכן חמש בלל חטא.
צריך ביאור:

א. בתחילת הסדרה, על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", פירש רש"י "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא כו' וכת עשרים כבת שבע לזופי". וקשה: כאן מפרש רש"י שהפסוק מלמדנו שבח אחד בלבד.

ב. מדוע יש צורך בהיקש "בן מאה כבן שבעים", ולא די בהיקש "בן מאה כבן חמש".

והביאור:

גם כאן מלמדנו הכתוב שני שבחים על אברהם, אלא שרש"י לא טרח לפרש את השבח של "בן מאה כבן שבעים" מכיון שהוא מפורש בכתוב:

למדנו לעיל (לך יז, יז) שאברהם תמה "הלבן מאה שנה יולד", ופירש רש"י "בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשות כח בעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמיהרו תולדותיהן בני ששים ובני שבעים". אך תשות כח זו לא שלטה באברהם (כנראה מכך שהוליד את ישמעאל בהיותו בן שמונים ושש - לך טז, טז), וגם בהיותו "בן מאה" נשאר "כבן שבעים".

(ומסתבר שהגירסא הנכונה ברש"י היא "בן מאה כבן שבעים לכח").

על פי האמור מתורצת תמי' המתעוררת בסוף פרשתנו:

אברהם הוליד את בני קטורה יותר מארבעים שנה לאחר לידת יצחק (שהרי רש"י פירש לעיל (כד, סב) שבעת שיצחק חזר מהליכתו להביא את הגר לאברהם פגש את רבקה כו', ויצחק נשא את רבקה בהיותו בן ארבעים), ולא שמענו שהדבר הי' בגדר נס? ועל פי האמור - שתשות הכח שירדה לעולם לא שלטה מלכתחילה באברהם, והוא הוליד בצורה טבעית גם בגיל מאה - מובן שהי' יכול להוליד גם בגיל מאה וארבעים (וכמו "בן שבעים כבן חמש בלא חטא", שפירשו שכל ימיו הי' בלא חטא).

לפי זה מובן גם מה שפירש רש"י בפרשת וירא (כא, ז) שהיו השרות אומרות "לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק", ובתחילת פרשת תולדות פירש רש"י "שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה", שיש לדקדק בזה:

א. אצל שרה אומר רש"י שהשרות (נשים חשובות) אמרו "לא ילדה שרה", ואילו לגבי אברהם הוא מפרש שליצני הדור אמרו "מאבימלך נתעברה שרה".

ב. זה ששרה הניקה את בני השרות (רש"י וירא שם) מוכיח רק שהיא ילדה, אך עדיין אין בכך הוכחה שזה ילדו של אברהם, ואם כן היו השרות יכולות לומר (כמו ליצני הדור) שמאבימלך נתעברה שרה (כידען שאברהם הוא זקן בן מאה שנה).

אלא:

שרה, שחדל להיות לה אורח כנשים, לא היתה יכולה להוליד את יצחק בדרך הטבע, ומשום כך פקפקו השרות בלידתה, ואילו לגבי אברהם, שלא שלטה בו תשות כח (כנראה מכך שהוליד את ישמעאל בגיל שמונים ושש) לא הי' פלא אצלן שהוא מסוגל להוליד בגיל מאה. ורק ליצני הדור, שלצון בעלמא חמדו להם, אמרו "מאבימלך נתעברה שרה".

שם: בן מאה כבן שבעים

כן הוא בדפוס ראשון וכת"י (בדפוס שני ליתא כל דיבור זה).

ולוא דמסתפינא הייתי אומר שברש"י הי' כתוב "בן מאה כבן שבעים לכח" (או כיוצא בו), אלא שבא מעתיק שלא הבין פירוש תיבת "לכח" והשמיטה. ויש לחפש בדפוסים הראשונים ובכת"י. במהדורה תנינא של ברלינר הוסיף בסוגריים תיבת "לכח", מבלי לציין מקורו. וראה לעיל.

כה, יא

ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי

ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו': נחמו תנחומי אצלם. דבר אחר... אמר יצא צעל הנרכות ויברך את אשר יטע צעיניו, וצא הקצ"ה וזרכו.

המשכיל לדוד מפרש שהקושי בפירוש הראשון הוא העדר הקשר בין ברכה לבין ניתוחם אבליים. ויש להעיר מרש"י סוטה יד, א דיבור המתחיל ויברך אלקים: "וברכו ברכת אבליים".

כה, יז

ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו

יש לשאול: מדוע לא פירש רש"י את הלימוד מזה שנכתב "שנה בכל כלל וכלל, כפי שפירש אצל שרה (ריש פרשתנו) ואצל אברהם (פסוק ז)?